

РЕЦЕНЗИЯ¹

от проф. д.н. Любомир Стойков, УНСС

(научна длъжност, научна степен, име, фамилия, образователна/научна институция)

за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление

3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика - Редактиране) с дисертационен труд на тема: **„Трансформации и взаимни влияния на политическия и медийния дискурс в България. Тоталитарни и посттоталитарни речеви практики“**, представен от **Ирина Владимирова Николова-Гъркова**, редовен докторант в катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на Факултета по журналистика и масова комуникация при СУ „Св. Климент Охридски“ с научен ръководител: проф. д-р Ефрем Ефремов

I. Представяне на докторанта въз основа на подадената документация

Ирина Гъркова е асистент и докторант в катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на Факултета по журналистика и масова комуникация (ФЖМК) на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Има магистърска степен по специалност „Българска филология” във Факултета по славянски филологии на Софийския университет и диплома за юридическо образование от УНСС. Ирина Гъркова притежава професионален опит като репортер в отделите „Международна информация“ и „Вътрешна информация“ на националните всекидневници в. „Стандарт“, в. „24 часа“ и в. „Континент“, и като PR специалист в Министерството на правосъдието от 1998 г. до 2012 г. Тя участва в авторския и редакционен колектив на изданието „Пътеводител - съдебна власт и медии” (2001), което съдържа правила за взаимодействие между съдебната власт, медиите и комуникацията им чрез говорители. От февруари 2012 г. до октомври 2021 г. заема последователно позициите "съветник на президента" и "секретар на президента" в областите култура и духовно развитие. Научните ѝ интереси са в областта на журналистическото редактиране.

II. Оценка на качествата на дисертационния текст

За публична защита е представен изключително актуален и съдържателен текст, който в много голяма степен е с новаторски дух и оправдана амбиция. Тази амбиция далеч не се изчерпва само с изучаването и интерпретирането на езика на парламентарните изяви, речи и слова, и на медийните публикации, а е мотивирана и от изследването на онези словоформи, които от политическата лексика се прехвърлят в

¹ Забележка: Текстът в курсив предлага опорни точки за оценка на изследователските резултати. Препоръчителен обем на рецензията – около 6-7 стандартни страници

медийния език и обратно – от медийния дискурс в политическото говорене. Дисертационният труд включва увод, четири глави, заключения, бележки, библиография, корпус изследвани тестове, справка за основните приноси, публикации по темата на дисертационния труд, индекс на таблиците, използвани съкращения и акроними в обем от 237 страници. Изследвани са стенограмите от заседанията на Народното събрание, както и публикациите в едни от най-големите национални всекидневници между 1980 и 2021 години. Авторката резонно се е спряла на пет от най-влиятелните вестници „Работническо дело“ (1980 - 1981), „Земеделско знаме“ (1980 - 1981), „Труд“, „24 часа“ и „Сега“ (в различни техни периоди), тъй като те дават достатъчно добра основа – концептуална, информационна, фактологична и творческа, за обособяването и извеждането на най-значимите трендове в динамиката на политическия дискурс, а оттук – и на медийния език.

Високо трябва да се оценят хипотезите на Ирина Гъркова за навлизането на политическите клишета и жаргони в структурата на вестникарските текстове (влиятелното на политическия дискурс върху медийната лексика), таблоидизирането на самия политически дискурс в синхрон с успешното развиване на посттоталитарния таблоиден модел и неговата рефлексия върху политическата комуникация, отражението на политическите протуберанси върху диалога между властимащите и днешната журналистика. Правомерно за постигането на основните изследователски задачи са използвани методите за пряко наблюдение и по-конкретно дискурс анализ и количествен анализ. С Прилагането на контент анализ на текстовете и сравнителният метод са достатъчно надеждни начини за идентифициране и съпоставяне на възникналите промени в езика и посланията на медиите и политиците във времевата динамика. Основателно докторантът се уповава на схващането на Тьон ван Дайк за дискурса като акт на комуникацията, която обединява форми на езика, действия, значения и пр.

Способностите за ясно структуриране и проблематизиране на връзката тоталитарна държава – медии – демократичен преход – публични феномени личат особено ясно в **първа глава „Деполитизиране на медийния и политическия дискурс“**. Тук докторант Гъркова се фокусира върху медиите в тоталитарната държава (журналистиката и идеологията, пропагандата и репресията, езиковите клишета и манипулацията), медиите и прехода към демокрация (свобода на словото, медийна регулация и др.), новата визия, език и съдържание на пресата (промяна в печатната матрица и актуализация на синтаксиса, речника и стилистиката), езиковите иновации, таблоид и таблоидизиране (генезис, разновидности и форми на таблоидите), деполитизиране на политическия дискурс (загуба на идентичност, политеймът, копиране на медийни стратегии), етика, отговорност, репутация (нарушаване на етичните правила и репутацията като ключово понятие).

Втората глава „Политически заемки в медийния речник“ убедително анализира трансформациите от политическия към медийния дискурс. Тук са представени резултатите от изследването и по-конкретно – навлизането на теми и лексика от политическия дискурс в медийния дискурс (1980 - 1981), навлизането на теми и лексика от политическия дискурс в медийния дискурс (1990 - 1991), навлизането на теми и лексика от политическия дискурс в медийния дискурс (2000 - 2001), навлизането на теми и лексика от политическия дискурс в медийния дискурс (2010-2011) и навлизането на теми и лексика от политическия дискурс в медийния дискурс (2021 - 2022). **Много добре е потърсен релевантен резултат, чрез симетризираното анализиране в отделните темпорални панели на темите и изказът в пленарната зала, от една страна, и медийните проекции на политическите теми и изказ, от друга страна.** Не мога да не се съглася с обобщението, че „...От медийни проекции на парламентарните послания редица нови словоформи от политическата лексика се превръщат в част от езика на репортерите и редакторите. Политиците използват все по-често експресивни думи за обозначаването и разпространението на идеологемии, които са част от политическата реторика. Медиите разпространяват тези експресивни думи и информативната функция се измества.“ (с.91 - 92).

Основните трансформации от медийния към политическия дискурс е същината на **третата глава „Таблоидизиране на политическия дискурс“**. В нея централно място се отделя на резултатите от изследването: демократизирането на държавата и на парламентарния изказ (1990-1991) – в т.ч. държавността като лайтмотив в работата на Великото народно събрание, изказа на депутатите - нови стилистични регистри и наследени клишета, лексикалните опозиции като изява на двуполюсния политически модел; парламентарни изяви на крайната разговорност (2000-2001 г.) – в т.ч. вътрешни кризи и евроинтеграция в дневния ред, изяви на неформалния тон и език в парламента, персонализиране и език на враждебност в политическия дебат; парламентарно словотворчество и посочване на врага (2010-2011 г.) – в т.ч. дебат под знака на извънредността, словесни двубои и нови думи, персонализиране и посочване на врага, призови за коректен език и ръкопляскания за обидите; признания за всеобща криза и реторика на протеста (2020-2021 г.) – в т.ч. натиска на политическата и конституционна криза, завръщането на „борческата“ лексика и реторика на протеста, и реторика на войната, zlepоставяне чрез прякори и липса на аргументи, лексикалните опозиции на новия двуполюсен модел: промяна срещу статукво, патриотарска реторика на законодателната трибуна. Особено радващо е, че във финалната част на тази толкова интересна и в немалка степен – атрактивна, глава **авторката улавя и диагностицира процесите на сближаването и дори припокриването на официалната политическа реч с подхода и стиловете особености на таблоидния печат. Сред нейните обяснения е и обстоятелството, че, търсейки най-краткото разстояние до своите избиратели, политиците избират „таблоидното“ поведение, скандалното и небрежно**

(преднамерено) държане. Не мога да се сдържа да не цитирам една ключова обобщаваща фраза за тази глава: „За част от публиката принизяването на известни личности носи разтуха и е утешителен знак, че са разколебани и все по-слабо значими разстоянията и височините в социалната йерархия. Сериозна преградна стена пред света на овластените - тяхната недосегаемост, е подкопана. Съпътстващ ефект е укрепеното самочувствие на електорална значимост, което настъпва за таблоидната аудитория.“ (с.131). Тези думи на докторант Гъркова за пореден път показват недвусмислено **умението ѝ да комбинира успешно анализа и синтеза, да търси и намира оригинална форма на своите изследователски обобщения.**

Последната, четвърта глава на дисертационния труд е озаглавена „Медийни свидетелства за взаимоотношенията журналистика - власт“. В нея особено ярко личат **качествата на Ирина Гъркова да проблематизира и систематизира политическите и медийни феномени, да отделя значимото от маловажното, да откроява тенденции, специфики и особености на българския печат в контекста на взаимното влияние и взаимното проникване на двата дискурса (политически и медиен) през респектиращата 40-годишна социална, политическа и журналистическа динамика.** Изследователският фокус на авторката съвсем коректно и уместно е насочен към журналистика за доверието на управляващите (1980-1981), журналистика за доверието на читателя (1990-1991), критики към властта, която предпочита журналистиката от 80-те (2000-2001), тестове за интегритета на журналисти и парламентаристи (2010-2011) и политиката - водеща тема, съответно - медийната свобода - на 112 място (2021-2022).

Отлично впечатление прави интегрирането на различни научни подходи, в т.ч. и прилагането на метода за изследване на конкретни случаи и ситуации case study (например „случаят „Верту“ - недопустим експеримент или недопустими привилегии“ или „казусът с в. „Труд“ - защита на държавния интерес или репресия“). В изграждането на авторовата теза се открояват също така особено убедителните аргументи като законодателното преследване на журналисти, регулация и натиск върху обществените медии БНТ и БНР, ограничаване на журналистическия достъп, защита за „свалени“ от ТВ екран, прякорите на политиците като знак за симпатия или санкция, журналистите като „проводник“ и „жертва“ на цензура, полицейско насилие срещу журналист и др.

В заключение **Ирина Гъркова извежда мащабни и ценни обобщения за взаимните влияния на медийния и политическия дискурс (в тематичен и езиков аспект) и – съответно - за неизбежните трансформации в политическата комуникация и в медийния речник.** Имитацията на таблоидното изразяване, използването на сензации, наливане на вода в мелницата на словото на омразата,

формирането на масовото недоверие към политиците и техните лидери и въобще трансформацията на журналистическия статут и самочувствието на работещите в медиите, редом с редица други констатации, ясно и точно са открити във финалната част на дисертационния труд. Резонно Ирина Гъркова маркира основния тренд, установен от впечатляващия ѝ анализ на политическата журналистика: „...От апологетика към режима на 80-те, през разграничаването от държавната опека през 90-те, (тя, журналистиката – б.м. Л.С.) посреща новото хилядолетие с изявено самосъзнание за реален коректив на властта. Медиите започват да критикуват висшата управленска класа със самочувствието на фактор, който черпи значимост от доверието на своята читателска аудитория.“ (с.216). **Общото ми впечатление е, че за публична защита е представен стойностен, иновативен и впечатляващ дисертационен труд със задълбочен анализ и убедителна аргументация.**

III. Приноси на дисертационното изследване

Признавам заявените от авторката научни приноси – за оригиналността на предложения за пръв път в българското медиязнание ефективен модел за анализ и мониторинг на взаимодействието между политическия и медийния дискурс; за класификацията на основните видове взаимоотношения между медии и политици; за понятието „таблоидизиране“, което тя умело прилага в сферата на политическия дискурс; за лексикалните белези от политическия върху медийния дискурс и корелацията медии – управляващи. за основните тематични и лексикални ядра на парламентарните изказвания и тяхното инфилтриране в пресата и др. Научните постижения на дисертацията предлагат отлични възможности за използване на получените резултати в практиката на учени и изследователи, университетски преподаватели, журналисти, редактори и експерти в сферата на медиите, политологията, социологията, културологията и най-новата българска история.

IV. Бележки и препоръки

Във вътрешната си рецензия за дисертационния труд на Ирина Гъркова направих редица бележки и препоръки – в т.ч. за допуснати технически пропуски, необходимост от по-голямо прецизиране и редактиране на текста, от разширяване и обогатяване на библиографския масив, както и предложение да се изведат допълнителни важни приноси. Сега с **удовлетворение констатирам, че препоръките са взети предвид и недостатъците отстранени. Настоятелно препоръчвам представеният за защита дисертационен текст да бъде издаден като книга или учебник – допълнен или в този вид, според преценката на автора.**

Въпросът ми е: „Каква е Вашата прогноза за бъдещите трансформации на взаимните влияния на политическия и медийния дискурс в България в контекста на реалните и потенциални политически кризи и социална дестабилизация, както и на днешното силно застрашено разделение на законодателната, изпълнителната и съдебната власт?“.

V. Публикации и участия в научни форуми

Докторант Ирина Гъркова е предложила списък с пет свои научни публикации по дисертационната тема, които отговарят на академичните и нормативни критерии. Спазени са и основните изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ за апробиране и оповестяване на резултатите от изследването според чл. 5, т. 5 и дали са покрити минималните национални изисквания по чл. 63, ал. 1, т. 4 и чл. 69, ал. 3.

VI. Заключение

Дисертационният текст на Ирина Гъркова на тема „Трансформации и взаимни влияния на политическия и медийния дискурс в България. Тоталитарни и посттоталитарни речеви практики“ е написан интелигентно, компетентно, прецизно и убедително. Той ще запълни сериозна ниша в журналистическата и медийна наука, политологията и публичната комуникация. Затова **предлагам на уважаемото научно жури да гласува „За“ присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Ирина Владимирова Николова-Гъркова по професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика - Редактиране).**

Дата: 23.06.2023 г.

Рецензент:

Проф. д.н. Любомир Стойков